

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, גיליון פ"ג, פר' בראשית תשפ"ו

פניני אביר יעקב

והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' אלהים
ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ
הגן (ג א).

יצר הרע מסית את האדם לעבירות קלות כדי להחטיאו בחמורות
אפשר לרמז כל הפסוקים האלה על יצר הרע ותחבולותיו
עם האדם, שמביא לו עצות מרחוק, ומתחיל לו מדבר הקל
קל תחלה, עד שמשקיעו בחמורה שבחמורות. והנה רבותינו
זכרונם לברכה עשו גדרים וסיגים הרבה, וכונתם זכרונם
לברכה כדי שלא יבוא לעבר על גוף התורה, דכיון שיש גדר
השומר המקום, יהא האדם נזהר שלא יבוא לידי מכשול,
ואם לא יהיה האדם נזהר בגדר ויהא פוצצו, יבוא לעקר
גוף הדבר. והנה יצר הרע אין רמאי ומסית ויודע לפתות
כמורה, בתחלה בא אל האדם ואומר לו, אלה התוספות,
שהם הגדרים שהוסיפו חכמים, אם תעבר עליהם אין בך
כלום, אין חמור רק דבר שהוא כגוף התורה באמת, בזה הוי
זהיר וזריז, אבל דבר שהוא תוספת אין בו דין וחשבון, והוא
מבקש להדיחו מדחי אל דחי, כי כיון שמתחיל להטעימו
טעם האסור, ממשיך עליו זהממו ועושה בו כרצונו. ואם
ישמע לעצתו ועובר ופוצץ גדר, אחר כך ממתיק לו טעם גוף
האסור של התורה, ומיד ישמע לו, כיון שטעם טעם אסור.
וכשעובר על גוף האסור וטעם טעם דאסורא, עברה
גדרת עברה, עד שמשתקע ובא לידי כפירת ההשגחה, כמו
שכתבו בעלי המוסר זכרונם לברכה, דמאחר שנטמע אדם
בעברות, אומר לו, מי רואה לך ומי מעיד בך כשאתה עושה
בסתור. ומי גרם לו כל זה, ההטמעה שנטמע בהממו:

אומר לאדם שיוכל להפטר מן הדין בטענת החיגר והסומא

זאת ועוד, כיון שנטמעו מבקשים איזו תחבולה שאם
אפשר שיתבעו לדין באותו עולם ויפטרו עצמם, והתחבולה
היא כמו טענת החגר והסומא (סנהדרין צא), שהניחם בעל
התאנה לשמר התאנה, והם עשו תחבולה והחגר רכב על
הסומא, וכשבא בעל התאנה לא מצא תאנים יפות שהיו
בתאנה, אמר להם, מה זה עשיתם, אמר לו החגר, וכי אני
יכול לעלות לתאנה, והסומא אמר לו, וכי אני רואה שאוכל
לברר היפות, אמר להם בעל התאנה, וכי אני שוטה שאתם
רוצים להטעות אותי, מה שעשיתם אני יודע, עמד והרכיב
החגר על הסומא, אמר להם, כזה עשיתם, ויפסד והלקם
על כך. כך באותו העולם, הרשעים השוטים כך אומרים,
הגוף אומר, אני לא עשיתי כלום, הנשמה היא שעשתה,
שהרי משיצאה ממני אני עץ יבש. והנשמה אומרת, אני לא
עשיתי כלום, שהרי אין לי ידים ולא רגלים ולא גוף. אמר
להם הקדוש ברוך הוא, וכי לפני אתם עושים תחבולה של

דרושי אביר יעקב

אבות העולם - זכות האבות

מאמר א

זכות שלשת אבות העולם

פתיחה

בכל שנות קיום העולם, שתל הקדוש ברוך הוא צדיקים בכל דור ודור, למען
ילמדו תועים בינה וחכמים דעת, ויודממו את כל בני האדם יחד אתם לעלות
במעלות עבודת ה'. לכל אחד מהם היו מעלות מיוחדות ומדות נפלאות, ועבודה
המיוחדת לו.

אמנם עם ישראל נוסד על ידי שלשת האבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב,
והם אשר העמידו את בניהם וצאצאיהם עד סוף כל הדורות, באופן שלא עשה
איש לפנייהם ולאחריהם. ועל כך אמרו חכמינו זכרונם לברכה בכמה מקומות
(בראשית רבה טו, ו), שהאבות הם המרכבה, וזה לשונם: "אמר ריש לקיש, האבות הן
הן המרכבה, שגאמר (בראשית יז, כב): 'ויעל אלהים מעל אברהם' (שם לה, יג) 'ויעל מעליו
אלהים' (שם כח, יג) 'והנה ה' נצב עליו'". עד כאן.

ועוד נוסף עליהם גם דוד המלך עליו השלום, שהיה הרגל הרביעית שבמרכבה,
כמבאר בזהר הקדוש (ד"ס ע"ב) על הפסוק (משלי ה, טו) "שתה מים מבזרח ונזלים
מותוך בארך", זה לשוננו: "שתה מים מבזרח", דא דוד מלכא, דכתיב ביה (שמואל ב'
כ, טו) 'מי ישיקני מים מבזרח בית לחם', ונזלים' דא אברהם, 'מותוך' דא יעקב דאיהו
באמצעיתא, 'בארך' דא יצחק דאקרי 'באר מים חיים', הא בהאי קרא אשתכח
רתיבא קדישא עלאה מאבקה, ודוד מלכא אתחבר עמהון [בפסוק זה נמצאת
המרכבה העליונה מהאבות, ודוד המלך נתחבר עמהם].

ועוד שם (דמ"ח ע"ב): "תנינן, אבהן אינון רתיבא קדישא [האבות הם המרכבה
הקדושה], ורתיבא לאו פחות מארבע, ותנינן קדושה בריך הוא אחבר למלכא דוד
בהדיה ואתעבידו רתיבא שלימתא [הקדוש ברוך הוא חבר לדוד המלך עמהם,
ונעשו מרכבה שלמה]. הדא הוא דכתיב (תהלים קיח, כב): 'אבן מאסו הבונים וגו', דדוד
מלכא אתחבר למיהו רתיבא שלימתא בהדיהו'. עד כאן לשוננו.

אכן, מעלת האבות הקדושים גדולה מכלם, וגם גדולה ממעלת דוד עליו השלום,
ובין שלשת האבות גדלה מעלת זכות אברהם המזכרת בתפלה, וכמבאר בגמרא
(פסחים ק"ז): "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדלים" (שמואל ב' ז, ט), תני רב יוסף, זהו
שאומרים 'מגן דוד'. אמר רבי שמעון בן לקיש, 'ואעשך לגוי גדול' (בראשית יב, ב) -
זהו שאומרים 'אלהי אברהם', 'ואברך' (שם) - זהו שאומרים 'אלהי יצחק', 'ואגדלה
שמיך' (שם) - זהו שאומרים 'אלהי יעקב', יכול יהו חותמין בכלן - תלמוד לומר 'והיה
ברכה' (שם) - כך חותמין, ואין חותמין בכלן". עד כאן.

ובאר הדברים בשל"ה הקדוש (פרשת לך לך תורה אור, טו): "אמנם, 'מגן אברהם' כי הוא
הכולל שלשתן כמו שכתבתי, 'מגן דוד' הוא שמקבל שלשתן, שכן מדתו שהיא
מלכות בית דוד רגל רביעי מקבל שלש אלה, וזהו 'והיה ברכה', כך חותמין, דהינו,
'מגן אברהם'. עד כאן.

ועקר ענין המרכבה, באר בספר נפש החיים (שער א פרק ו), שהוא עמידה בדבקות
לפני ה' בלי הסח הדעת אפלו לרגע אחד. וזה לשוננו שם: "ובעצמות האדם רצון קונו
יתברך שמו ומקום באיזה אבר וכח שבו אחת ממצות ה', התקונו נוגע לאותו עולם
וכח העליון המקבילו, לתקנו, או להעלותו, או להוסיף אור וקדושה על קדושתו
מחפץ ורצון העליון יתברך שמו, כפי ערך ואופן עשייתו. ולפי רב ההודרכות וטהרת

שקר, מיז מחזיר הנשמה לגוף ואומר להם, כשהייתם בשניכם כך עשיתם, ומעניש להם שניהם כאחד, ואחר כך מעניש כל אחד בפני עצמו:

החוטא מאמין ליצר הרע

והנה התחבולה הזאת, יצר הרע, אפשר אפלו בחיי הרשעים אומר להם, אפלו אם יעמידכם לדין באותו עולם, תפטר עצמכם בטענת החגר והסומא. וכיון שנטמעו ונשתקעו בעברות, נתמטם לבם ומאמינים לכל דבריו, עד שמשקיעם ומטביעים בין מצולות במקום שאינם יכולים לעלות, ומענישים אותם באותו עולם ענשים קשים ומרים, גיהנם כלה ואינם כלים:

בתחילה מסית את האדם לעבור על דברי חכמים

ונבוא לבאר הפסוקים. והנחש היה ערום, הנחש הוא השטן הוא יצר הרע, היה ערום מפל חית השדה, דאין ערום ורמאי כמו יצר הרע שמביא עצות מרחוק. ויאמר אל האשה הוא הנחש, אף כי אומר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, הכונה היא שאומר יצר הרע לאדם, היכי דמי שהגדרים והסגים שהוסיפו חכמים תחשב אותם כמו המצות שצוה הקדוש ברוך הוא בתורה, זה לא יעלה על הדעת, דאם איתא דמאת ה' היה הדבר היה לו לכתבם בתורה, ומדלא כתבם לא מאת ה' היו, וכיון שכן, אם תעבר עליהם אין עליך ענש ועון אשר חטא, ולא תתן עליהם דין וחשבון. וזהו אומרו אף כי אומר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, והכונה היא דהתורה נקראת 'גן' משום דיש בה ג'ן פרישיות, ומלת מכל בא לרבות הגדרים והסגים שהוסיפו חכמים. ובתחבולתו, פה רשע ופה מרמה, כך אומר לאדם, באמת אתה שומע לדבר זה שמאת ה' יצא הדבר שלא תאכלו מכל עץ הגן, דהינו שלא תעברו על שום מצוה מן המצוות, בין שכתובים בגוף התורה בין שהוסיפו חכמים. ודבר זה לא יעלה על הדעת, דבשלמא הכתובים בתורה לא יש לי טענה עליהם, דאלה דברי אלהים חיים ואין לנטות מהם ימין ושמאל. אבל שהוסיפו חכמים, אין סברא להם כלל, דאם אמת היה הדבר הזה, מפני מה לא נכתבו בתורה, אלא ודאי דבר פשוט הוא שאין העובר עליהם יענש כלל. (פיתוחי חותם)

מפנה. ואם ראויים להענש בהריגה, מגנה עליהם זכותו של יצחק שמסר עצמו לשחיטה. ואם הענש המתאים להם הנו גלות, מכפרת עליהם זכותו של יעקב, שגלה גולה אחר גולה.

ובדומה לזה יש להוסיף גם על זכותו של דוד המלך, שכל ימיו היה למוד יסורין, שאם נגזר על ישראל להתסער, יפחל להם בזכות דוד. נמצא, שכל אחד מציל ומגן באותו ענין שארע לו.

ההצלה מהגזירות בזכות האבות נרמזת במיני החגבים

ובכך יש לפרש את הפסוק הנזכר: 'את אלה מהם תאכל' - את זכותו של אלו 'תאכל', תהנו מפנה ותנצלו על ידיה מכל גזרות קשות ורעות. 'את הארבה למינה' - רמז ליצחק, שהוא בגימטריא 'ארבה', המגן עליהם בגזרת הריגה, שהיא 'למינה' - כלומר שמתאימה למה שמסר את נפשו להריגה.

'ואת הסלעם למינה' - רמז ליעקב, ש'סלעם' בגימטריא 'יעקב חי', וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תענית ה'): 'יעקב אבינו לא מות'. וגם הוא מציל ומגן 'למינה' - מגזרת גלות הנגזרת על ישראל, ומתבטלת בזכות כל הגליות שגלה.

'ואת החרגל למינה' - רמז לאברהם, שתבת 'החרגל' אותיות 'החל גר', שהוא היה ראשון הגרים, וגם ראשון המגידים. ועוד, ש'חרגל' (עם הסלל) בגימטריא 'אברהם'. והוא העומד כנגד גזרת שרפה, שהיא 'למינה' ונצל מפנה.

'ואת החגב למינה', 'חגב' (עם הסלל) בגימטריא 'דוד', וגם הוא מציל ומגן מן היסורים אחר אשר עברו עליו, שנצטרע וכיוצא בזה, וזהו 'למינה'. זכותם תצמד לנו ולכל ישראל בכל עת צרה וצוקה, לבטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות, אמר כן יהי רצון.

קדשת מחשבתו בעת עשית המצוה המצטרפת לטובה למעשה העקרת, וכפי ערך מדרגת אותו העולם והכח עליון. ומשם נמשך הקדשה וחיות גם על אותו הכח של האדם שבו קים מצות בוראו המכוננת נגדו. וכאשר קים כל המצות בשלמות בכל פרטיהם ודקדוקיהם בעקר המעשה, ונוסף עליהם הצטרף עצם טהרת וקדשות המחשבה, הרי תקן כל העולמות והסדרים העליונים, ונעשה כלו בכל כחותיו ואבריו מרובה להם, ומתקדשים מקדשתם העליונה, וכבוד ה' חופף עליו תמיד וכו', וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, 'האבות הן הן המרובה'. עד כאן.

עוד נתבאר בגמרא (סנהדרין קיא.) על מעלת האבות, שמעולם לא הרהרו אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, וזה לשונה: "אמר לו הקדוש ברוך הוא [למשה], חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא הרהרו על מדותי, ולא אמרו לי מה שמך. אמרתי לאברהם (בראשית יב יז): 'קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה, בקש מקום לקבר את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף, ולא הרהרו על מדותי. אמרתי ליעקב (שם כג, א): 'גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, בקשו עבדיו מים לשתות, ולא מצאו עד שעשו מריבה, שנאמר (שם כד, כ): 'וירבו רעי גר עם רעי יצחק לאמר לנו המים, ולא הרהרו אחר מדותי. אמרתי ליעקב (שם כה, יא): 'הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה, בקש מקום לנטע אהלך ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה, ולא הרהרו אחר מדותי, ולא אמרו לי מה שמך". עד כאן.

מחמת זכות האבות הגדולה והעצומה, נצלו ישראל פעמים רבות מצרות ופרענות, וננאלו מן הגליות. וזה לשון הזהר הקדוש (תיקוני הוזהר בסופו, דקל"ט ע"א): "אפלו אי ישראל להו עברין בגלותא על שפיכות דמים וגלוי עריות ועבודה זרה, זכות אבתן יגן עליהון משרפה הרג וחקק, בגין דאברהם נתנסה בגורא, ויצחק בסכינא, ויעקב בגלותא, זכות אבתן יהא מגן עליהון, [אפלו אם יהיו ישראל עוברים בגלות על שפיכות דמים וגלוי עריות ועבודה זרה, זכות אבותם תגן עליהם משרפה הרג וחקק, משום שאברהם נתנסה באש, יצחק בסכין, ויעקב בגלות, וזכות האבות תגן עליהם]". עד כאן לשונו.

במאמר זה מבאר רבנו זיע"א את הנהגת האבות הקדושים לפני ה', עד שזכו להיות רגלי המרובה הקדושה, וכל אחד מהם עבד את ה' בדרך ויעמד בנסיונות, ומשום כך נצלו בגיהם מצרות כעין מה שעברו, ממצרים ועד היום הזה. כמו כן תתבאר חשיבות הלמוד ממעשי האבות, והזכרת זכותם בתפלה, כדי שיזכו גם ישראל לעשות כמעשיהם ולהיות ראויים לזכותם.

ארבעת רגלי המרובה

הצלה בזכות שלושה אבות ודוד המלך

מיום שנברא העולם, היה הקדוש ברוך הוא יושב ומצפה לאדם שיכיר את בוראו ויעבדו כראוי לו. עשרה דורות מנח ועד אברהם היו מכעיסים ובאים, עד שבא אברהם אבינו עליו השלום ונטל שכר כלם. אף משוכה לזה, זכה גם לוועד אחריו. וכן יצחק ויעקב, שכל אחד מהם העמיד דרך חדשה בעבודת ה', מלבד מה שקבל מאביו. וזכו בכך בני ישראל שיהיו האבות מגנים עליהם בזכותם, יחד עם דוד המלך עליו השלום, שהוא המשלים את ארבעת רגלי המרובה.

וכתב רבנו זיע"א (פיתוחי חותם, פרשת שמייני), שיש לפרש על פי זה, בדרך רמז, את הפסוק הנאמר בפרשת מאכלות אסורות על מיני החגבים (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכל, את הארבה למינה ואת הסלעם למינה ואת החרגל למינה ואת החגב למינה". שאפשר לפרשו על פי מה שכתבו הקדמונים (ראה בזהר הקדוש ח"א, ד"ס ע"ב ועוד), ששלשת האבות הקדושים יחד עם דוד המלך עליהם השלום, הם ארבעת רגלי המרובה של השכינה הקדושה, וזכותם מגנה על כלל ישראל, שגם כאשר אינם עושים רצונו של מקום, מלפדים הם עליהם זכות ויכך אם נמתחת עליהם מדת הדין ונגזרת גזרה חלילה, הם מבטלים אותה בזכותם.

ואמרו על כך רבותינו זכרונם לברכה (תיקוני הוזהר, דקל"ט ע"א), שכל אחד מרגלי המרובה מגן כנגד גזרה אחרת. שאם חטאו בחטא שענשו שרפה, בא אברהם שמסר את נפשו להשרף בכבשן האש, ופודה את נפשם